

УДК 346.1

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ НА МІЖНАРОДНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Шевченко Е.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті проаналізовано міжнародно-правові норми та законодавство інших держав щодо питання стандартизації продукції. Визначається необхідність вдосконалення чинного законодавства України щодо забезпечення стандартизації у господарській діяльності відповідно до міжнародних стандартів якості з урахуванням іноземного досвіду.

Ключові слова: Міжнародна організація зі стандартизації, стандартизація продукції, безпека, якість продукції, міжнародна стандартизація.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день Україна ставить перед собою низку цілей, в першу чергу, – це набути повноправного членства в ЄС. Для цього національне законодавство повинно відповідати зобов'язанням України за міжнародним правом.

У теорії господарського права питання стандартизації є досить складним і комплексним, що зумовлено великою кількістю нормативно-правових актів, які регулюють це питання і є не досить досконалыми. Стандартизація, у тому числі управління якістю продукції, відіграє особливу роль в питаннях підвищення якості, і – є цілий комплекс взаємопов'язаних заходів (причому постійно діючих – технічних, економічних, організаційних, соціальних), які спрямовані на визначення і забезпечення найкращого рівня якості продукції під час її виробництва, реалізації і використання. Основним є те, що забезпечення і підвищення якості здійснюється в інтересах суб'єктів господарської діяльності (підвищення конкурентоспроможності), споживача (забезпечується здоров'я життя), суспільства і держави. У зв'язку з цим виникає необхідність ретельного аналізу норм господарського законодавства щодо стандартизації продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання щодо правового регулювання стандартизації приділяли увагу такі вчені – Кузьміна М.М., Добровольська В.В., Яновицька Г.Б., Верхола Ю.В., Ширялкін О.Ф. Але багато важливих питань щодо вдосконалення регулювання стандартизації з урахуванням сучасних змін, намаганням України набути повноправного членства в ЄС, входженням до СОТ детальному аналізу піддані не були, а тому на сьогодні залишаються актуальними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження міжнародного досвіду та регулювання стандартизації з метою застосування його положень при вдосконаленні чинного господарського законодавства.

Виклад основного матеріалу. У всьому світі якість є головним критерієм оцінки продукції, робіт і послуг та визначає рівень життя суспільства. Турбота передових держав світу, різних компаній і фірм, фахівців про якість продукції і послуг, а, отже, про якість життя народу, вважається обов'язковою умовою національної економічної політики. Загальносвітовою тенденцією в удосконаленні якості продукції, робіт і послуг є орієнтація на запити споживчого ринку. Одним із шляхів підвищення якості продукції є стандартизація.

Правове регулювання стандартизації у законодавстві України здійснюється Законом України «Про стандартизацію», який установлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. Відповідно до ст. 15 Господарського Кодексу України (далі – ГК України) у сфері господарювання застосовуються технічні регламенти, стандарти, кодекси ustalеної практики та технічні умови [1].

Поняття стандартизації міститься у ст. 1 ЗУ «Про стандартизацію», згідно з якою це діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері [2]. Об'єктами стандартизації є матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність, продукція, процеси і послуги, зокрема матеріали, устаткування, системи, їхнє об'єднання, правила, процедури, функції, методи або діяльність. Стандарт – нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результату, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Згідно з законодавством стандарти застосовуються на добровільній основі, крім випадків, якщо обов'язковість їх застосування встановлена нормативно-правовими актами [2]. Отже, стандарти, на які не має посилення в технічних регламентах, тобто ті, що не належать до сфери технічного регулювання чи які не визнані обов'язковими сторонами в договорі, вважаються добровільними. Кузьміна М.М. підкреслює, що термін «добровільність» інтерпретується як добровільне покладання виробника або постачальника на себе відповідальності за виконання вимог національних стандартів на продукцію чи виробничий процес. Виконавши вимоги держави стосовно безпеки (мінімального рівня якості), виробник добровільно вирішує питання забезпечення підвищеного рівня якості своєї продукції. До цього його примушує не держава, а ринкові умови існування, конкуренція [6].

Стандартизація здійснюється на міжнародному, регіональному, національному рівнях. У відповідності з визначенням Міжнародної організації зі стандартизації і Законом України «Про стандартизацію» стандартизація, що проводиться на рівні

однієї країни, є національною. Регіональна і міжнародна стандартизація здійснюється фахівцями країн, представлених у відповідних регіональних і міжнародних організаціях. У ст. 17 ЗУ «Про стандартизацію» зазначається, що національні стандарти України, кодекси усталеної практики та зміни до них розробляються на основі міжнародних стандартів та регіональних стандартів [2].

Міжнародна стандартизація – це діяльність, у якій беруть участь органи стандартизації різних країн. Провідна роль у міжнародній стандартизації належить двом неурядовим міжнародним організаціям – Міжнародній організації зі стандартизації (International Organization for Standardization – ISO) і Міжнародній електротехнічній комісії (The International Electrotechnical Commission – IEC), учасником яких є Україна. IEC займається стандартизацією в області електротехніки, приладобудування. Основна мета діяльності – сприяння міжнародному співробітництву в галузі стандартизації та суміжним з нею проблемами в області електротехніки і радіотехніки шляхом розробки міжнародних стандартів і інших елементів [4]. Головними завданнями ISO є розробка та публікування міжнародних стандартів за умови, що в кожному випадку стандарт буде затверджений, якщо за нього було віддано дві третини голосів активних членів технічного комітету або підкомітету і проти – не більше чверті загального числа голосів; організація обміну інформацією про роботу комітетів членів і технічних комітетів; співпраця з іншими міжнародними організаціями, зацікавленими в питаннях у сфері стандартизації. Відповідно органами ISO є Генеральна Асамблея, Рада, комітети Ради, технічні комітети (ТК) і Центральний секретаріат.

Діяльність у галузі міжнародної стандартизації є здійснюють дві міжурядових міжнародні організації – Світова організація торгівлі (далі – СОТ) і Європейська економічна комісія ООН (далі ЄЕК ООН). Головне завдання ЄЕК ООН полягає в розробці основних напрямів політики на урядовому рівні і визначенні пріоритетів в цій галузі.

Слід зазначити, що міжнародні стандарти не є обов'язковими, кожна країна має право застосовувати їх цілком, окремими розділами або взагалі не застосовувати. Міжнародний стандарт – стандарт, прийнятий міжнародною організацією із стандартизації і доступний для широкого кола користувачів [2]. Європейський комітет (European Committee for Standardization) по стандартизації визначає метою діяльності – усунення в рамках ЄС так званих технічних бар'єрів, пов'язаних з відмінностями національних стандартів на виробі, суперечливими правилами щодо їх експлуатації, з різними нормами по техніці безпеки, охороні здоров'я і природи. У країнах ЄС стандарти ISO за рішенням Європейського комітету по стандартизації спочатку набувають статусу європейського стандарту (EN ISO), а потім статус національного стандарту в кожній з країн ЄС (наприклад, DIN EN ISO 9001:2008 – в Німеччині). Національні організації з акредитації встановлюють компетентність органів сертифікації тільки в тій області, яка регулюється національними стандартами (в Україні – ДСТУ, в РФ – ГОСТ Р, в Німеччині – DIN і т.д.). Для того щоб міжнародний стандарт став національним (ДСТУ ISO, ГОСТ Р ISO і т.д.), потрібно рішення відповідних організацій по стандартизації.

Кузьміна М.М. наголошує на тому, що в умовах членства України до Світової організації торгівлі та інтеграції до Європейського Союзу для неї корисним є досвід розвинутих країн у питаннях забезпечення якості. Для забезпечення якості на національному рівні розвинутих країн сьогодні використовуються такі основні засоби: стандартизація; оцінка відповідності, що виступає засобом захисту інтересів споживача та основною умовою експортно-імпорتنних контрактів, поширюючись на найважливіші показники якості продукції; контроль та нагляд, що здійснюється уповноваженими державними органами; відповідальність за продукт неналежної якості; страхування відповідальності за продукт неналежної якості; національні та міжнародні конкурси на отримання премій в галузі якості [6].

Відповідно до законодавства України у разі прийняття європейського стандарту як національного забезпечується ідентичність національного стандарту відповідному європейському стандарту. З дня набрання чинності національним стандартом, що є ідентичним європейському стандарту, повинен бути скасований національний стандарт, положення якого суперечать положенням відповідного національного стандарту, що є ідентичним європейському стандарту [2].

Регіональна стандартизація – стандартизація, відкрита тільки для відповідних органів держав одного географічного, політичного або економічного регіону світу. Різновидом регіонального стандарту є європейський стандарт, який прийнятий європейською організацією стандартизації [2].

Треба зазначити, що для регулювання процесу перевірки систем якості в низці країн (США, Канада, Великобританія та інших) були створені національні стандарти, що встановлюють вимоги до систем якості, а 1987 р. Міжнародною організацією зі стандартизації були розроблені і впроваджені міжнародні стандарти серії 9000, доповнені в подальшому стандартами серії 10000, які сконцентрували досвід управління якістю, нагромаджений в різних країнах, і в багатьох із них були запроваджені як національні [5].

Система стандартизації США розподілена по промисловим галузям і підтримується численними організаціями зі стандартизації, як приватними, так і напівдержавними. Американські стандарти розроблялися по окремим галузям у відповідь на конкретні запити промислових підприємств і органів державної влади. Національним органом по стандартизації в США є Американський національний інститут стандартів і технології (National Institute of Standards and Technology). NIST – неурядова некомерційна організація, яка координує роботи з добровільної стандартизації в приватному секторі економіки, керуюча діяльністю організацій-розробників стандартів, приймаюча рішення про надання стандарту статусу національного (якщо в ньому зацікавлені різні фірми і стандарт набуває міжгалузевий характер). Вона не розробляє стандарти, але є єдиною організацією в США, що приймає (затверджує) національні стандарти.

У Законі Китайської Народної Республіки «Про безпеку продуктів харчування» (Food Safety Law of the People's Republic of China) є розділ «Стандарти», відповідно до якого приймаються обов'язкові стандарти безпеки. Відповідно до статті 25 стандарти безпеки продуктів харчуван-

ня повинні бути стандартами обов'язкового виконання [7]. DIN (нім. Deutsches Institut für Normung e.V.) – це національна організація по стандартизації, що представляє інтереси Німеччини в цій галузі на міжнародному рівні. DIN, Німецький інститут по стандартизації, був заснований в Берліні в 1917 році як некомерційна організація.

Висновок. Міжнародне співробітництво здійснюється по лінії міжнародних і регіональних організацій зі стандартизації. Головною метою міжнародного співробітництва України в галузі стандартизації є гармонізація – узгодження національних стандартів з міжнародними, регіональними та прогресивними національними стандартами

зарубіжних країн з метою підвищення науково-технічного рівня українських стандартів, якості вітчизняної продукції і її конкурентоспроможності на світовому ринку. У даний час Україна бере активну участь в Міжнародній організації зі стандартизації (ISO) і Міжнародній електротехнічній комісії (IEC) та у діяльності регіональних організацій по стандартизації Європейській Економічній Комісії ООН (ЄЕК ООН). З метою подолання технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі, забезпечення національного режиму щодо імпорту товарів відповідно до норм і правил СОТ Україна приєдналася до Кодексу усталеної практики з підготовки, прийняття і впровадження стандартів СОТ.

Список літератури:

1. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n109>.
2. Закон України «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.
3. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#n838>.
4. Стандартизация и техническое регулирование в аспекте качества продукции: учебное пособие / А.Ф. Ширякин. – Ульяновск: УлГТУ, 2006. – 196 с.
5. Яновицька Г.Б. Стандартизація та сертифікація як засоби забезпечення безпеки та якості товарів, робіт, послуг [Електронний ресурс] / Г.Б. Яновицька, Ю.В. Верхола // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2015. – Вип. 2. – С. 97-107. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2015_2_12.
6. Господарсько-правові засоби забезпечення якості продукції : монографія / М.М. Кузьміна; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: ФІНН, 2010. – 184 с. – (Б-ка юриста). – Бібліогр.: 207 назв. – укр.
7. Food Safety Law of the People's Republic of China [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.hfgip.com/sites/default/files/law/food_safety_-_16.02.2016.pdf.

Шевченко Э.А.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СТАНДАРТИЗАЦИИ НА МЕЖДУНАРОДНОМ И РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Аннотация

В статье осуществлен анализ международного законодательства законов других стран о стандартизации. Необходимо совершенствования действующего законодательства о качестве товаров в соответствии с международными стандартами, с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: Международная организация по стандартизации, стандартизация товаров, безопасность, качество продукции, международная стандартизация.

Shevchenko E.O.

Yaroslav Mudryi National Law University

LEGAL REGULATION OF STANDARDIZATION AT THE INTERNATIONAL AND REGIONAL LEVEL

Summary

In this article the author analyses the standards of the international legislation regulating standardization. The article deals with the condition of legal regulation of standardization, shows legislative problems and offers the proposals of improvement of a legal regulations. There is a need to improve Ukrainian legislation with a focus on international standards. International Standards make things work. They give world-class specifications for products, services and systems, to ensure quality, safety and efficiency. They are instrumental in facilitating international trade. International standards ensure that products and services are safe, reliable and of good quality. It is very important for business; they are strategic tools that reduce costs by minimizing waste and errors and increasing productivity.

Keywords: International Organization for Standardization, standardization, safety, production quality, international standardization.